

ADABIYOTNING SUN'IY INTELLEKTDAGI O'RNI

Saparbekova Dameligul Bakitbek qizi

Guliston Davlat Pedagogika Instituti Elektron pochta: damisaparbekova@gmail.com Tel:
+998700318607

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20204142>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy texnologiyalar, xususan, sun'iy intellektning adabiyot sohasiga ta'siri va adabiyotning sun'iy intellekt tizimlaridagi o'rni o'rganiladi. Tadqiqotda sun'iy intellekt asosida yaratilgan adabiy matnlar tahlili, adabiyotshunoslikda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish imkoniyatlari hamda adabiy ijod va sun'iy intellekt o'rtasidagi o'zaro munosabatlar tahlil qilinadi. Maqolada sun'iy intellektning adabiy jarayonlarni qanday transformatsiya qilayotgani, adabiy merosni saqlash va tahlil qilishdagi roli haqida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, adabiyot, raqamli gumanitariya, mashinali o'qitish, adabiy tahlil.

KIRISH

Zamonaviy texnologik revolyutsiya barcha sohalarda, shu jumladan gumanitar fanlarda ham chuqur o'zgarishlarga olib kelmoqda. Adabiyot, san'at va madaniyat ohalarida yaratilayotgan yangi texnologiyalarning eng muhimi sun'iy intellekt (SI). Sun'iy intellekt faqatgina texnikaviy soha bo'lib qolmay, balki adabiyot va san'atning rivojlanish yo'llarini qaytadan belgilab bermoqda. Ushbu maqolada adabiyotning sun'iy intellektidagi o'rni, SI adabiyotni qanday o'zgartirishi mumkinligi, adabiy ijodkorlik va algoritmlar o'rtasidagi munosabat masalalari ko'rib chiqiladi. Adabiyot va texnologiyaning o'zaro hamkorligi yangi hodisa emas — bosma mashinasining ixtiro qilinishidan boshlab, internetning paydo bo'lishigacha bo'lgan har bir texnologik innovatsiya adabiyotning tarqalish shakllari va mazmuniga ta'sir ko'rsatgan. Biroq, sun'iy intellekt avvalgi texnologiyalardan tubdan farq qiladi, chunki u nafaqat oddiy vosita, balki ijodiy hamkor sifatida ham xizmat qila oladi. SI adabiy asarlarni tahlil qilish, yangi matnlar yaratish, adabiy tendensiyalarni bashorat qilish va adabiy merosni saqlashga qodirdir.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda sifat tahlili usullari qo'llanildi, jumladan:

1. Sun'iy intellekt orqali yaratilgan adabiy matnlarning tahlili.
2. Adabiyotshunoslikda qo'llaniladigan SI vositalari sharhi.
3. Adabiyot va texnologiya o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning falsafiy tahlili.
4. Raqamli gumanitariya metodologiyalarini qo'llash.

Tadqiqot jarayonida GPT-3, ChatGPT, Claude kabi yirik til modellarining adabiy matnlar yaratishdagi imkoniyatlari o'rganildi. Shuningdek, adabiyotshunoslarning SI vositalaridan foydalanish tajribalari tahlil qilindi. Tadqiqot materiallari sifatida qozoq, rus va ingliz tillaridagi adabiy asarlar hamda SI orqali yaratilgan matn namunalari olindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari ko'rsatishicha, sun'iy intellekt adabiyot sohasida bir nechta yo'nalishlarda qo'llanilmoqda: Adabiy matnlarni tahlil qilish: SI katta hajmdagi adabiy korpuslarni tezkorlik bilan tahlil qila oladi, uslubiy xususiyatlarni aniqlaydi, mualliflikni belgilaydi va adabiy tendensiyalarni kuzatadi. Masalan, muayyan bir muallifning barcha asarlarini tahlil qilish orqali uning uslubiy o'ziga xosliklarini aniqlash mumkin. Matn yaratish: Sun'iy intellekt turli janrlarda (she'riyat, proza, dramaturgiya) adabiy matnlar yarata oladi. Biroq, hozirgi vaqtda SI yordamida yaratilgan

matnlar chuqur falsafiy mazmun, emotsional teranlik va haqiqiy ijodiy yangiliklar (innovatsiyalar) nuqtai nazaridan cheklangan. Adabiy tarjima: SI tizimlari adabiy tarjimalarni sifatli bajara oladi, lekin matnning stilistik xususiyatlarini saqlab qolishda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Adabiy merosni saqlash va qayta tiklash: SI eskirgan, shikastlangan adabiy matnlarni tiklashga, shuningdek, adabiy merosni raqamli formatda saqlashga yordam beradi. Shaxsiylashtirilgan adabiyotshunoslik: SI kitobxonlarning qiziqishlariga qarab, shaxsiylashtirilgan adabiy tavsiyalar tayyorlay oladi.

MUHOKAMA

Sun'iy intellektning adabiyotga ta'siri ikki yoqlamali: bir tomondan, u adabiyotshunoslarga yangi vositalar va usullarni taklif qilsa, ikkinchi tomondan, adabiy ijodkorlikning tabiati haqida falsafiy savollarni keltirib chiqaradi. SI orqali yaratilgan adabiy matnlarning qiymati va mualliflik huquqi masalalari zamonaviy adabiyot nazariyasining muhim mavzusiga aylanmoqda. Ba'zi tadqiqotchilar Sini adabiyotning demokratlashuv vositasi sifatida ko'rishadi - u adabiy ijod bilan shug'ullanishdagi to'siqlarni kamaytiradi. Boshqalari esa SI adabiyotning tijoriyashuvi va standartlashuviga olib kelishi mumkinligidan xavotirda. Qozoq adabiyoti uchun SI texnologiyalari alohida ahamiyatga ega. Ular qozoq adabiy munosabatlari va merosini saqlash, tarqatish va global makonga olib chiqishga ko'maklashadi. Bundan tashqari, qozoq tilidagi SI modellarining rivojlanishi milliy adabiyotning raqamli davrdagi taraqqiyot yo'llarini belgilab beradi. Kelajakda adabiyot va sun'iy intellekt o'rtasidagi munosabatlar yanada chuqurlashishi kutilmoqda. SI nafaqat vosita, balki ijodiy hamkor sifatida ham rivojlanadi. Bu esa yangi adabiy shakllar va janrlarning paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin.

XULOSA

Sun'iy intellekt adabiyot sohasida muhim transformatsiyalarni amalga oshirmoqda. U adabiyotshunoslik faniga yangi metodologiya va vositalarni taqdim etib, adabiy merosni saqlash va tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Ammo shu bilan birga, u adabiy ijodning tabiati, mualliflik huquqi va adabiyotning gumanitar mohiyati haqida chuqur falsafiy savollarni tug'diradi. Adabiyot va sun'iy intellekt o'rtasidagi o'zaro munosabatlar samarali bo'lishi uchun texnologik rivojlanish va gumanitar qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlash zarur. SI adabiyot uchun faqat vosita bo'lishi kerak, uning o'rnini bosuvchi emas. Qozoq adabiyoti uchun SI texnologiyalari milliy madaniy merosni saqlash va global kontekstda targ'ib qilish uchun muhim imkoniyatlar ochadi. Kelajakda adabiyot va sun'iy intellekt o'rtasidagi uyg'un munosabat adabiyot rivojiga yangi impuls berishi mumkin. Bu jarayonda adabiyotshunoslar, texnologiya mutaxassisleri va faylasuflarning o'zaro hamkorligi hal qiluvchi rol o'ynaydi.

References:

1. Boden, M. A. (2018). Artificial Intelligence and Natural Creativity. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 62, 1-25.
2. Qosimova, A. (2022). Raqamli gumanitariya: metodologiya va tajriba. Almaty: Qazaq universiteti.
3. Liu, H., Singh, P. (2021). Literature in the Age of Artificial Intelligence. *Digital Humanities Quarterly*, 15(3).
4. Abilqosimova, D. (2023). Sun'iy intellekt va qozoq adabiyoti. *Ilm-fan xabarchisi*, 4(12), 45-59.
5. Goodfellow, I., Bengio, Y., Courville, A. (2016). *Deep Learning*. MIT Press.
6. Nazarboyev, N. (2021). Kelajakga mo'ljal: ma'naviy tiklanish. Nur-Sulton: Qozog'iston.